

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутчер С. А. Программы лояльности и клубы постоянных клиентов : [пер. с англ.] / Бутчер С. А. – М. : Вильямс, 2004. – 272 с.
2. Васин Ю. В. Эффективные программы лояльности: Как привлечь и удержать клиентов / Васин Ю. В. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 152 с.
3. Прушковская Е. Е. Разработка программ лояльности предприятий розничной торговли / Е. Е. Прушковская, Н. А. Бойченко // Вестник Белгородского университета потребительской кооперации. – 2008. – № 1. – С. 215–222.
4. Саханда Е. Н. Вместе весело шагать? Преимущества и недостатки коалиционных программ лояльности / Е. Н. Саханда // Новая торговля. – 2007. – № 1/2. – С. 107–111.
5. Харский К. А вам это надо? / К. Харский // Банковский менеджмент. – 2008. – № 3. – С. 45–49

УДК 334.735:65.016

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ І ОРГАНІЗАЦІЙ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

В. В. Карцева, кандидат економічних наук

Ефективна діяльність підприємств і організацій споживчої кооперації в ринкових умовах господарювання пов'язана з підтримкою стійкого розвитку. Особлива увага в цьому контексті приділяється забезпеченню економічної та фінансової стійкості. Останньому фактору приділяється значна увага, оскільки без відповідного рівня фінансової стійкості не може бути забезпечена загальна стійкість і розвиток підприємства.

В умовах ринкової економіки забезпечення стійкого розвитку господарюючих суб'єктів є однією з необхідних умов ефективної діяльності, тому значна кількість учених-економістів приділяє цьому аспекту значну увагу, а саме: Ю. П. Анісімов, Ю. В. Журавльов, Н. А. Флуд, В. А. Сумін, Т. В. Безрукова, А. І. Хорєв, О. В. Браткова, В. Ф. Гапоненко, І. Б. Гурков та ін.

Теоретичні та практичні аспекти розвитку підприємств та організацій споживчої кооперації України відображені в працях вітчизняних і зарубіжних учених: С. Г. Бабенка, П. Ю. Балабана, М. П. Бутка, С. Д. Гелея, В. В. Гончаренка, І. А. Маркіної, І. А. Абдукарімова, М. І. Баканова, П. І. Вахріна, С. С. Садацького, Є. В. Ісаєнко та ін.

На думку В. А. Суміна, «здатність економічної системи, що підпадає під вплив негативних відхилень за межі припустимого значення, повернутись в стан рівноваги за рахунок власних ресурсів, перепрофілювання виробництва т. ін.» є саме станом стійкості. За Ю. П. Анісімовим, «стійкість проявляється як засіб економічної системи шукати варіанти самозбереження в результаті процесу розвитку» [2]. Н. А. Флуд дотримується думки, що стійкість – це «відносна незмінність основних параметрів системи, її здатність зберегти їх у визначених межах при впливі на них ззовні і середини» [11].

У великому економічному словнику подається таке визначення «стійкості»: стійкий такий, що не піддається коливанням, постійний, стійкий, твердий. Поняття «розвиток» трактується таким чином: перехід від старого якісного стану до нового якісного стану, від простого до складного, від нижчого до вищого [5].

І. Б. Гурков вважає, що «стійкість» – це поняття, яке ґрунтується на трьох основних аспектах:

1. Абсолютний рівень стійкості, в першу чергу фінансової, як найважливішого фактора стабільного відтворення.

2. Співвідношення окремих показників функціонування з аналогічними показниками однотипних організацій із середніми показниками за окремими галузями.

3. Динаміка ефективності виробництва як наслідок досягнутого динамічного гомеостазу організації із зовнішнім середовищем [7].

Досить часто в літературних джерелах стійкий розвиток розуміють як забезпечення виконання підприємством усіх зобов'язань при нормальних умовах господарської і фінансової діяльності. Стійкість і розвиток є необхідними складовими економічної системи господарюючого суб'єкта. В загальному дослідники, що займаються проблемами стійкого розвитку, дають власне визначення з урахуванням тих чи інших особливостей об'єкта дослідження. Деякі вчені пов'язують стійкість підприємства з відновленням і укріпленням його конкурентних позицій [1, с. 63]. Є. В. Ісаєнко розглядає стійкий розвиток підприємств споживчої кооперації як процес змін, що характеризують перехід систем з одного якісного стану до іншого під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на основі економічного зростання із збереженням якостей системи і здатною виконувати поставлені нею цілі та задачі [8, с. 78].

За С. С. Садацьким, стійкий розвиток організацій споживчої кооперації – це закономірні зміни обсягів діяльності та ресурсів споживчих товариств і спілок, що обумовлюють отримання фінансових результатів і спрямовано на реалізацію основної мети – задоволення матеріальних та інших потреб пайовиків, реалізацію соціальної місії кооперативів [10, с. 31].

Якщо звернути увагу на визначення понять «стійкість» і «розвиток» [2, 11, 12], то можна зробити висновок, що «стійкість» передбачає такий стан підприємства, який не піддається коливанням, а «розвиток», навпаки, – це постійний рух і коливання у бік вдосконалення. В літературі зустрічаються досить різне трактування поняття «стійкість» у словосполученні з різними категоріями та економічними об'єктами: стійкість ринку, економічна стійкість, виробнича стійкість, ресурсна стійкість, цінова стійкість, фінансова стійкість [12, с. 10].

О. В. Браткова та В. Ф. Гапоненко відмічають, що «стійкість підприємства останнім часом розглядалась, як правило, з погляду його фінансового забезпечення. Фінансова стійкість є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства шляхом ефективного їх використання, сприяє безперебійному процесу виробництва і реалізації продукції» [6, с. 8].

Поява такого терміна, як «економічна та фінансова стійкість» свідчить про те, що в сучасних умовах господарювання звертається увага не стільки на кількісні, а більше на якісні характеристики діяльності.

У нашому дослідженні ми більшу увагу приділяємо саме фінансовій стійкості – «фінансова стійкість є складовою економічної стійкості, але економічна стійкість являється комплексним показником і різнобічним економічним терміном, який включає в себе усі види стійкості» [6, с. 9].

Головною метою фінансової стійкості є забезпечення безперервного процесу діяльності підприємства з відповідною оптимізацією джерел фінансування.

На рівень фінансової стійкості впливають різні фактори, які й визначають напрями коригування стратегії щодо забезпечення стійкого розвитку підприємства. Класично фактори поділяються на внутрішні (на які може впливати підприємство) і зовнішні (на які підприємство не впливає). На діяльність підприємств споживчої кооперації найбільш впливовими серед зовнішніх факторів є: темпи інфляції, рівень державного регулювання, податкова політика, стан ринку. Внутрішні фактори, що впливають на стійкість підприємств та організацій споживчої кооперації, є: обсяг реалізованої продукції, цінова та облікова політика, участь пайовиків в управлінні та його якість, багатогалузевий характер діяльності.

Споживчу кооперацію відрізняє від інших суб'єктів ринку те, що її діяльність спрямована на задоволення потреб членів споживчого товариства, а однією з головних її функцій є соціальна. Споживча кооперація є недержавною, некомерційною, багатогалузевою організацією.

На нашу думку, врахування галузевих особливостей діяльності підприємства або системи є досить важливим для підтримки стійкості на відповідному рівні. Підприємства та організації споживчої кооперації є з погляду напрямів діяльності досить різнобічними (торгівля, виробництво, заготівлі, ресторанне господарство), тому для формування концепції стійкого розвитку необхідно враховувати особливості як окремого напряму діяльності, так і системи в цілому.

Керівництво Укоопспілки приділяє значну увагу підтримці фінансової та економічної стійкості системи; з цієї метою щорічно розробляються заходи щодо підвищення ефективності діяльності підприємств та організацій споживчої кооперації. Так Рада Центральної спілки споживчих товариств України прийняла постанову «Про господарсько-фінансову діяльність споживчої кооперації України у 2010 році та завдання щодо підвищення ефективності господарювання кооперативних організацій і підприємств у 2011 році», метою якої було «забезпечення сталого розвитку споживчої кооперації України у 2011 році, збереження темпів економічного зростання та посилення соціальної захищеності членів споживчих товариств і працівників системи» [9]. Разом з тим, крім визначення завдань щодо забезпечення ефективного розвитку, важливим моментом є контроль за виконанням і можливість внесення коригувань. Відсутність зворотного зв'язку між вищим, середнім та нижчим рівнем управління може призвести до неможливості виконання заходів, що сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості системи.

В умовах ринку важливим є момент забезпечення фінансової рівноваги і на цій основі збереження фінансової стійкості в часовому періоді. Л. В. Шульгіна виокремлює ретроспективну, поточну, прогнозну та стратегічну економічну стійкість [13, с. 12].

Ми вважаємо, що такий часовий поділ можна використати і для фінансової стійкості, але більш чітко визначати термін між стратегічною і поточною стійкістю, ґрунтуючись на перспективах розвитку підприємства або системи. Для підприємств та організацій спожив-

чої кооперації формування фінансової стійкості можна здійснювати таким чином:

- ретроспективна фінансова стійкість базується на попередніх досягненнях і є основою поточного та стратегічного фінансового планування;
- прогнозна – формується на етапі здійснення планування і прогнозування;
- оперативна – має забезпечити виконання затверджених фінансових планів з можливістю коригування;
- стратегічна – формується у загальному вигляді на довгострокову перспективу та конкретизує фінансові показники на короткострокову перспективу.

Поділ процесу формування планів і визначення стратегічних напрямів з урахуванням часових етапів дає можливість більш чітко визначитись зі строками їхнього фактичного виконання.

На нашу думку, стійкий розвиток конкретного підприємства залежить від того, наскільки стабільними та зростаючими є темпи росту основних показників його діяльності. Для підприємств і організацій споживчої кооперації такими показниками можуть бути: обсяги діяльності (залежно від сфери та галузі), обсяг і структура витрат, фондовіддача, фондоозброєність, рентабельність. Причому важливим є факт відсутності різких коливань темпів зростання показників, оскільки зворотне свідчить про ознаки нестійкого розвитку.

Вище наведена інформація говорить про те, що підприємство для підтримки відповідного рівня фінансової та економічної стійкості має сформувати відповідну модель стійкого розвитку, яка б надала можливість якісно управляти процесами, пов'язаними зі стійким розвитком. Для підприємств і організацій споживчої кооперації в загальному вигляді модель стійкого розвитку може бути такою, як зображено на рис.

Функціонування такої моделі стійкого розвитку надасть можливість підприємствам і організаціям споживчої кооперації забезпечити комплексність системи управління на базі використання контролінгових інструментів. Це, у свою чергу, сприятиме своєчасній координації дій керівництва щодо підвищення рівня стійкого розвитку системи в цілому.

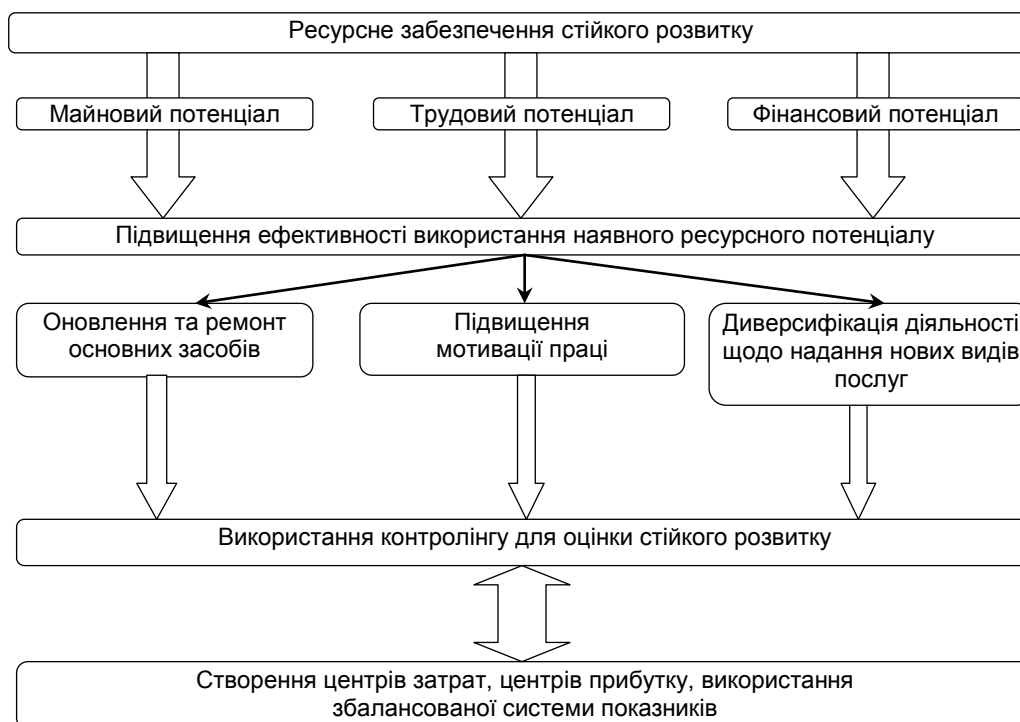

Рис. Принципова модель стійкого розвитку підприємств і організацій споживчої кооперації

Ефективна система управління сприятиме зменшенню фінансових наслідків настання тієї чи іншої негативної ситуації, що впливає на діяльність підприємств і організацій споживчої кооперації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аджаматова Д. С. Поняття устойчивости в современном управлении предприятием / Д. С. Аджаматова // Российское предпринимательство. – 2007. – № 3. – С. 60–63.
2. Анисимов Ю. П. Устойчивость развития предприятия при инновационной деятельности / Ю. П. Анисимов, О. Н. Григорова; под ред. Ю. П. Анисимова. – Воронеж: АОНО «ИМ-МиФ», 2006. – 188 с.
3. Безрукова Т. Л. Управление устойчивым развитием мебельных предприятий / Т. Л. Безрукова. – Воронеж: ВГУ, 2003. – 116 с.
4. Формирование механизма устойчивого развития мебельных предприятий: монография / Т. Л. Безрукова, А. И. Хорев, В. С. Стародубцев, В. С. Петровский, С. С. Морковина. – Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2004. – 148 с.
5. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – М.: Ин-т новой экономики, 1999. – 244 с.
6. Браткова О. В. Управление устойчивым развитием промышленных предприятий / О. В. Браткова, В. Ф. Гапоненко. – М.: Компания Спутник+, 2006. – 177 с.
7. Гурков И. Б. Адаптация промышленной фирмы: теория и практика / И. Б. Гурков. – М.: ВШЭ, 1997. – 234 с.
8. Исаенко Е. В. Направления устойчивого экономического развития организаций потребительской кооперации: монография / Е. В. Исаенко, Скрипченко А. Ю. – Белгород: Изд-во Белгород. ун-та потреб. кооп. «Кооперативное образование», 2006. – 210 с.
9. Про господарсько-фінансову діяльність споживчої кооперації України у 2010 році та завдання щодо підвищення ефективності господарювання кооперативних організацій і підприємств у 2011 році: Постанова Ради Центральної Спільки Споживчих Товариств від 10.11.2010 р. – К.: [б. в.], 2010. – 45 с.
10. Садальский С. С. Обеспечение устойчивого развития организаций потребительской кооперации: дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.05 / С. С. Садальский. – М.: РГБ, 2003. – 213 с.
11. Флуд Н. А. Как измерить «устойчивость развития»? / Н. А. Флуд // Вопросы статистики. – 2006. – № 10. – С. 19–29.
12. Шульгина Л. В. Устойчивое развитие и экономическая безопасность предприятия: монография / Л. В. Шульгина, В. В. Гасилов, А. В. Воротынцева. – Воронеж: ВГА, 2009. – 160 с.